

De relatie tussen responsiviteit en striktheid van vaders en moeders op internaliserende problemen van adolescenten en het mediatie-effect van zelfwaardering

M. R. Houtman, 3300587

F. M. Verdick, 3111881

Universiteit Utrecht

Cursusnaam: Masterthesis Orthopedagogiek 2010

Begeleider: Ellen Reitz

Datum: 25 juni 2010

Woordaantal: 6.256

Abstract

The present study investigated the longitudinal effects of responsiveness and parental strictness on internalizing problems (anxious/depressive behaviour, withdrawn behaviour and somatic problems) of adolescents. The sample consisted of 563 students (mean is 13 years) of public secondary schools, who were asked to complete questionnaires. The mediating influence of global self worth of the adolescent in the relation between parenting and internalizing problems was also examined. Almost all of the results that were found were gender specific. Using multiple regression analyses, this study showed that girls showed more internalizing problems compared to boys. Most relations were found for mothers: parenting of fathers did not predict internalizing problems at all. Responsiveness of mothers had a protective effect for different internalizing problems, parental strictness however, was no predictor of internalizing problems at all. The domain specificity of the findings demonstrates the importance of separate viewing of anxious/depressed, withdrawn behavior and somatic complaints instead of putting them together into an overall construct of internalizing problems. This study also showed that the relation of mothers responsiveness on internalizing problems at girls (all three domains) is influenced by global self worth as mediator, whereby a higher self worth in combination with more responsiveness from the mother leads to more withdrawn behavior by girls, in contrast to anxious/depressive behavior and somatic complaints that decreased over time. The responsiveness of both parents and anxious/depressive behavior of boys was also mediated by global self worth, with less problems in combination with more responsiveness and a higher self worth. While the influence of parenting has previously been shown to be of profound importance for the psychological well-being of the adolescent, the identification of responsiveness and parental strictness as a causal factor is of potential major significance for future interventions in the field of prevention and treatment of internalizing problems.

Inleiding

De ouder-kind relatie is de vroegste en één van de langstlopende sociale relaties in een leven en is van belang in de overgang naar de adolescentie (Birditt, Miller, Fingerman, & Lefkowitz, 2009; Herz & Gullone, 1999). De adolescentie is een periode waarin veel veranderingen plaatsvinden. Deze vinden zowel intern plaats, zoals psychologische en cognitieve veranderingen, maar ook extern, zoals veranderingen binnen relaties met ouders en vrienden. Aan het begin van de adolescentie kunnen deze belangrijke veranderingen als beschermende- of als risicofactoren optreden met betrekking tot de psychosociale ontwikkeling (Dekovic, 1999). Tijdens de overgang naar de adolescentie bepalen specifieke combinaties van adolescentkenmerken (bijvoorbeeld zelfwaardering), ouderkenmerken en opvoedingsgedrag van een ouder of deze combinaties al dan niet als beschermende- of als risicofactor optreden (O'Connor & Dvorak, 2001). Opvoedingsgedragingen van ouders hebben niet op alle kinderen dezelfde uitwerking: samen met individuele risico's, beschermende factoren en omgevingsfactoren kunnen deze bronnen leiden tot de ontwikkeling van probleemgedrag bij adolescenten (Van Leeuwen, Mervielde, Braet, & Bosmans, 2004; Deater-Deckard, 2001; Dekovic, 1999; Frosch & Mangelsdorf, 2001; Lerner, 2004; Albrecht & Galambos, 2007; Ge, Conger, Cadoret, Neiderhiser, Yates, Troughton & Stewart, 1996; Rueter, & Conger, 1998). Lerner (2004) noemt het gezin als belangrijkste dynamische omgeving voor de adolescent met een bron van invloeden die zorgt voor individuele verschillen in het gedrag. In het huidige onderzoek wordt daarom gekeken naar de invloed van opvoeding van ouders op internaliserende problemen bij adolescenten. Daarbij wordt ook nagegaan of zelfwaardering als specifiek adolescentkenmerk invloed heeft op de relatie tussen deze opvoedingsgedragingen en internaliserende problemen bij adolescenten, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen vaders en moeders bij de ouders en tussen jongens en meisjes bij de adolescenten. Als eerste worden de internaliserende problemen en opvoedingsgedragingen besproken, om vervolgens de relatie hiertussen te bekijken. Daarna wordt bekeken wat de mediërende rol is van zelfwaardering.

Internaliserende problemen

Onder internaliserende problemen worden angst, depressieve symptomen, stemmingswisselingen en somatische klachten geclassificeerd (Wicks-Nelson, & Israel, 2006). Angst wordt gedefinieerd als een reactie op een aankomende bedreiging en is een onderdeel van de normale ontwikkeling van kinderen en adolescenten (Wicks-Nelson, &

Israel, 2006; Chorpita, & Barlow, 1998). Bij depressie daarentegen zijn de oorzaken breed en daardoor lastig te onderzoeken. Ze kunnen een lichamelijke of psychische oorsprong hebben of ze zijn ontstaan vanuit de omgeving. Het blijkt dat meisjes kwetsbaarder zijn voor het ontwikkelen van internaliserende problemen (Leadbeater, Kupermine, Blatt, & Hertzog, 1999). Galambos, Leadbeater en Barker (2004) lieten zien dat er meer meisjes dan jongens op 13-jarige leeftijd depressieve symptomen hadden en uiteindelijk klinisch depressief raakten. Dit wordt onder andere verklaard door het feit dat meisjes gevoeliger zijn voor interpersoonlijke zorgen, wat het risico op internaliserende problemen vergroot (Leadbeater, et al., 1999; Leadbeater, Blatt, & Quinlan, 1995; Gore, Aseltine, & Colten, 1993).

Opvoeding

Veel studies meten de effecten van opvoeding door gebruik te maken van opvoedingsstijlen (O'Connor, 2002). Opvoedingsstijlen kunnen gezien worden als een algemene context of klimaat waarbinnen meer specifieke opvoedingsgedragingen aan bod komen (Van Leeuwen, et al., 2004) en zijn te onderscheiden in autoritatief, autoritair en permissief (O'Connor, 2002). Herz en Gullone (1999) lieten echter zien dat de invloed van opvoedingsstijlen kan veranderen, afhankelijk van de context of omgeving (Deater-Deckard, Dodge, Bates, & Pettit, 1996). Een alternatief is daarom om de aandacht te richten op specifieke opvoedingsdimensies (O'Connor, 2002; Baumrind, 1968), zodat de individuele effecten van elke dimensie apart onderzocht kunnen worden (Barber, & Olsen, 1997; Herman, Dornbusch, Herron, & Herting, 1997; Galambos, Barker, & Almeida, 2003). Een van die dimensies is steun. Hieronder valt responsiviteit, wat een bipolaire dimensie is en bestaat uit affectie, empathie en genegenheid aan de ene kant en kilheid, onverschilligheid en verwaarlozing aan de andere kant (Baumrind, 1968).

Een tweede opvoedingsgedraging die, naast responsiviteit van ouders, belangrijk is, is ouderlijke striktheid. Striktheid is een onderdeel van gedragscontrole, die erop is gericht het gedrag van adolescenten te sturen en te reguleren (Barber, 1996; Galambos, Barker, & Almeida, 2003; Pettit, Laird, Dodge, Bates, & Criss, 2001). Fuligni en Eccles (1993) omschrijven striktheid als de mate van autocratische dominantie van ouders in de relatie met de adolescent. Het begrenzend karakter van striktheid lijkt een negatief effect te hebben in de adolescentie voor de psychosociale ontwikkeling (Baumrind, 1991a) en hangt samen met teruggetrokkenheid en depressie (Maccoby, & Martin, 1983).

De invloed van de opvoedingsgedragingen op de ontwikkeling van probleemgedrag bij adolescenten is sterk afhankelijk van sekse (Galambos, 2004). Dit komt onder andere doordat meisjes gevoeliger zijn voor opvoedingsgedragingen van hun ouders voor het ontwikkelen van probleemgedrag dan jongens, met name wanneer er sprake is van een combinatie van gezinsproblemen (Johnson, Su, Gerstein, Shin, & Hoffmann, 1995).

Relatie opvoeding en internaliserende problemen

Het is belangrijk te onderzoeken hoe mogelijke risicofactoren, zoals bepaalde opvoedingsgedragingen, er uiteindelijk voor zorgen dat adolescenten internaliserende problemen gaan vertonen (Cicchetti, & Toth, 1998; Liu, 2003). Karevold, Roysamb, Ystrom, en Mathiesen (2009) toonden aan dat risicofactoren voor het ontwikkelen van depressie in de opvoeding al vanaf de geboorte van het kind aanwezig zijn, ook wanneer de depressie zich pas tijdens de adolescentie openbaart. Muris, Schmidt, Lambrichs en Meesters (2001) toonden aan dat lage niveaus van emotionele warmte en een hoge mate van afwijzing en overbescherming, samenhangen met internaliserende problemen bij adolescenten, zoals depressie. Ook lieten moeders die een hoge mate van probleemgedrag rapporteerden van de adolescent, zelf ook meer kritisch en negatief gedrag zien naar de adolescent toe (Seiffge-Krenke, & Kollmar, 1998). Dekovic (1999) vond dat een lagere mate van steun en betrokkenheid door de ouders leidt tot een verhoogd risico op internaliserende problemen bij adolescenten. Garber, Robinson en Valentiner (1997) associeerden een gebrek aan steun door de ouders met depressie bij de adolescent en ook Johnson en collega's (1995) toonden aan dat een lage mate van steun een voorspeller is van internaliserend probleemgedrag bij adolescenten. Andersom werkt een goede ouder-adolescent relatie, gekenmerkt door de aanwezigheid van warmte, verzorging en steun beschermend tegen de ontwikkeling van internaliserende problemen van de adolescent (Dekovic, 1999; Ge, Best, Conger, & Simons, 1996; Scaramella, Conger, & Simons, 1999; Suldo, & Huebner, 2004). Warme en steunende ouders spelen ook een belangrijke rol in het verkrijgen van een gezonde sociaal-emotionele ontwikkeling van adolescenten en zorgen voor een hoger zelfbeeld, beter sociaal gedrag en minder angstklachten en depressieve gevoelens van de adolescent (Laible, & Carlo, 2004).

Toch is er ook onderzoek die de beschermende werking van responsiviteit tegenspreekt. Galambos en collega's (2003) toonden namelijk in hun onderzoek aan dat steun van de ouders geen voorspeller was van het afnemen van internaliserende problemen bij adolescenten. Reitz, Dekovic en Meijer (2006) vonden daarnaast dat een hogere mate van

ouderlijke betrokkenheid de kans op internaliserende problemen bij adolescenten zelfs deed toenemen, wanneer die reeds hoge niveaus van deze problemen vertoonden.

Volgens Graber (2004) is internaliserend gedrag een resultaat van verschillende invloeden op verschillende niveaus, zoals leeftijd, geslacht en opvoeding. De invloed van ouderlijke steun varieert namelijk per leeftijd, waarbij er sprake is van een grotere invloed in de vroege adolescentie dan later in de adolescentie (Johnson, et al., 1995; Karevold, et al., 2009). Ook is gebleken dat instabiliteit en inconsequentheid in de thuissituatie een negatiever effect hebben op meisjes dan op jongens (Johnson, et al., 1995).

Met betrekking tot ouderlijke striktheid vond Dekovic (1999) dat veelvuldig straffen door de ouder leidt tot grotere risico's op de ontwikkeling van internaliserende problemen. Met name een hoge mate van ouderlijke striktheid, in combinatie met een lage mate van ouderlijke steun, vormt een risicofactor om internaliserende problemen te ontwikkelen (Dekovic, 1999). Een gebrek aan responsiviteit en rigide striktheid in de vorm van afwijzing, fysiek straffen, bekritisieren of belachelijk maken van problemen van het kind en gebrek aan respect voor de visie van het kind door ouders leidt tot de ontwikkeling van internaliserende problemen bij adolescenten (Ruchkin, Eisemann, & Hägglöf, 1998). Ook Bögels en van Melick (2004) toonden aan dat bekritisieren en afwijzen door de ouders de kans op angst bij adolescenten vergroot. Rigide striktheid van met name moeders hangt samen met probleemgedrag en aanpassing van adolescenten: een lage mate van striktheid leidt tot minder probleemgedrag (Laible, & Carlo, 2004). Reitz en collega's (2006) toonden recentelijk aan dat te strenge ouders het risico op internaliserende problemen bij adolescenten vergroten. Dit opvoedingsgedrag van ouders hoeft niet gunstig te zijn tijdens de adolescentie, omdat dit een tijd is waarin adolescenten zich op psychosociaal gebied sterk ontwikkelen en aanzienlijk meer ruimte voor zichzelf nodig hebben (Reitz et al., 2006).

Vaak wordt er in onderzoek gesproken over de relatie tussen internaliserende problemen en de opvoeding van de moeder of beide ouders. De moeder wordt vaak gezien als de belangrijkste opvoeder (Duhig, Renk, Epstein, & Phares, 2000). Over de relatie tussen opvoedingsgedragingen van vaders en internaliserende problemen bij adolescenten is nog weinig bekend. Er zijn echter veel verschillen tussen de opvoeding van vaders en moeders. (Conrade, & Ho, 2001; McKinney, Donnelly, & Renk, 2008). In het onderzoek van Laible en Carlo (2004) werd bijvoorbeeld gevonden dat moeders meer betrokken, acceptierend en strikter zijn dan vaders naar adolescenten toe. Russel, Aloa, Feder, Glover, Miler en Palmer

(zoals geciteerd in Conrade, & Ho, 2001), laten daarentegen een hogere mate van striktheid bij vaders zien ten opzichte van moeders. De meeste gezinnen bestaan uit twee ouders en ook de vader heeft, net als de moeder, een belangrijk aandeel in de opvoeding (McKinney et al., 2008). Eerder onderzoek laat zien dat vaders en moeders unieke relatie met adolescenten hebben (Larson, & Richards, 1994), waardoor het combineren van deze invloeden ongunstig zou zijn in het voorspellen van probleemgedrag bij de adolescent. Zo besteden moeders meer tijd met adolescenten en zijn ze meer verzorgend dan vaders. Vaders daarentegen besteden meer gericht hun vrije tijd met adolescenten (Holmbeck, Paikoff, & Brooks-Gunn, 1998). Verschillende onderzoeken (Laible en Carlo, 2004; Muris, Meester, & Van den Berg, 2003) toonden aan dat er geen verschillen in invloed van ouderlijke striktheid waren op internaliserende problemen tussen jongens en meisjes.

Zelfwaardering

Zelfwaardering is een specifiek adolescentkenmerk dat belangrijk is om mee te nemen in het meten van de relatie tussen opvoedingsgedragingen en internaliserend probleemgedrag bij adolescenten, omdat een lagere zelfwaardering kan leiden tot een grotere kwetsbaarheid voor de ontwikkeling van depressie bij adolescenten (Liu, 2003). Coopersmith (1981) omschrijft zelfwaardering als de mate waarin een adolescent zichzelf ziet als vaardig, betekenisvol, succesvol en waardevol (zoals geciteerd in Herz & Gullone, 1999) en hangt sterk samen met het psychologisch welzijn van de adolescent. Adolescenten die kwetsbaar zijn voor het ontwikkelen van een depressie denken namelijk vaak negatiever over zichzelf, stellen hoge eisen aan zichzelf en voelen zichzelf vaker waardelozers dan anderen (Alloy, Abramson, Murray, Whitehouse, Hogan, 1997; Kupermine, Blatt, Leadbeater, 1997, zoals geciteerd in Liu, 2003).

Met betrekking tot sekseverschillen blijkt uit onderzoek van Leadbeater en collega's (1999) dat zelfwaardering van jongens stabiel blijft over tijd en toeneemt bij meisjes, met uitzondering van de fysieke verschijning die afneemt. Volgens een ander onderzoek zouden meisjes in de adolescentie juist meer moeite hebben met het behouden van een goed zelfbeeld, wat de kans op emotionele problemen versterkt (Jessor, Van Den Bos, Verderryn, Costa, & Turbin, 1995). Een negatieve beleving hangt samen met internaliserende problemen bij meisjes, maar deze samenhang wordt ook bij jongens verondersteld (Leadbeater, et al., 1999).

Het blijkt dat opvoeding verband houdt met de mate van zelfwaardering van de adolescent. Zo is de zelfwaardering hoger bij adolescenten die autoritatief worden opgevoed

(Laible, & Carlo, 2004). Jongeren die een hoge mate van acceptatie door de ouders ervaren hebben een hogere mate van zelfwaardering. Andersom hebben jongeren die minder accepterende opvoedingsgedragingen een lagere zelfperceptie en zelfbeeld (Baumrind, 1968; Coopersmith, 1967; Gecas, Schwalbe, 1986; Graybill, 1978; Lamborn, Mounts, Steinberg, Dornbusch, 1991, zoals geciteerd in Herz & Gullone, 1999). Ook Laible, Carlo en Rafaelli (2000) vonden dat een hoge mate van steun en warmte van de ouders verband houdt met een beter zelfbeeld bij de adolescent. Ontvangen steun en striktheid van moeders bleken goede voorspellers van zelfwaardering bij adolescenten, waarbij steun leidde tot meer zelfwaardering en striktheid juist tot minder zelfwaardering (Laible, et al., 2000). Ook blijkt dat de visie van de adolescent op steun en acceptatie door de ouders een grote invloed heeft op de ontwikkeling van het zelfconcept (Harter, 1986; Liu, 2003). Harold, Fincham, Osborn en Conger (1997) gaven aan dat de visie van de adolescent op de opvoedingsgedragingen van de ouders van essentieel belang is in het beoordelen van de impact ervan op het gedrag van adolescenten.

Garber en collega's (1997) vonden een mediërend effect van zelfwaardering op de relatie tussen opvoeding en depressie. Afwijzing en negatieve uitingen van affectie en controle belemmert de ontwikkeling van een gezond zelfbeeld bij kinderen, wat hun kwetsbaarheid voor depressie vergroot. Ook is gebleken dat acceptatie door de moeder en striktheid van ouders invloed hebben op depressie bij jonge adolescenten, waarbij deze relatie gedeeltelijk wordt gemedieerd door de zelfwaardering van de adolescent (Garber, et al., 1997; Liu, 2003). Een lagere zelfwaardering leidt tot een grotere kans op depressie bij meer striktheid en minder acceptatie van de ouders (Liu, 2003). Het blijkt dat de manier waarop de adolescent zichzelf ziet en over zichzelf denkt een mediator is in de relatie met de ouders en het ontwikkelen van internaliserende problemen (Neiderhiser, Hetherington, Pike, & Reiss, 1998). Op basis van bovenstaande is het van belang te onderzoeken of er inderdaad sprake is van een mediërende invloed van zelfwaardering in de relatie van opvoedingsgedragingen op internaliserend probleemgedrag. In dit huidige onderzoek wordt daarom onderzocht of zelfwaardering het effect van opvoedingsgedragingen van ouders op internaliserende problemen bij adolescenten medieert.

Doel

Naar aanleiding van bovenstaande wordt onderzocht of er een samenhang is tussen responsiviteit en striktheid van ouders en internaliserende problemen van adolescenten. Ook

wordt onderzocht of deze samenhang tussen opvoedingsgedragingen en internaliserende problemen verschilt voor moeders en vaders en jongens en meisjes. Daarnaast zal worden gekeken of de samenhang tussen opvoedingsgedragingen en internaliserend probleemgedrag wordt gemedieerd door zelfwaardering van de adolescent.

Op basis van gevonden literatuur worden de volgende hypothesen gesteld. Ten eerste wordt verwacht dat opvoedingsgedragingen invloed hebben op internaliserend probleemgedrag bij adolescenten: een lage mate van responsiviteit door de ouder en een hoge mate van striktheid door de ouder leidt tot meer internaliserende problemen bij de adolescent. Er wordt een grotere invloed van opvoedingsgedragingen op internaliserende problemen verwacht van de moeder dan van de vader. Ook wordt verwacht dat meisjes gevoeliger zullen zijn voor het opvoedend handelen van de ouder en meer internaliserende problemen zullen ontwikkelen dan jongens. Daarnaast wordt een sterkere samenhang verwacht tussen striktheid van vaders en internaliserende problemen van meisjes dan van moeders. Tenslotte wordt verwacht dat de invloed van opvoedingsgedragingen op internaliserend probleemgedrag lager zal zijn wanneer de zelfwaardering van de adolescent hoger is.

Methode

Steekproef

De data die voor dit onderzoek zijn gebruikt, zijn afkomstig uit een groot longitudinaal onderzoek, bestaande uit drie jaarlijkse metingen. In het huidige onderzoek worden gegevens gebruikt van meting 1 (T1) en meting 2 (T2). De gegevens zijn verkregen uit drie verschillende openbare middelbare scholen in Nederland. Deze scholen stonden in middelgrote tot grote gemeente in Nederland. Aan het onderzoek deden op T1 650 adolescenten mee tussen de 12 en 15 jaar oud ($M = 13.36$; $SD = 0.55$). In 71.5% van de gevallen woonden de adolescenten met beide ouders, in 14.3% van de gevallen alleen met de moeder, 2% woonde alleen met hun vader, 7.5% met moeder en stiefvader, 0.6% met de vader en stiefmoeder, 2.4% van de gevallen woonde de helft van de tijd bij de vader en de andere helft bij de moeder en 1.7% van de gevallen woonde met iemand anders dan hun ouders. Van de jongeren volgde 37,4% mavo of lager en 62,7% mavo/havo of hoger. Tijdens de tweede meting deden er 563 adolescenten opnieuw mee. Jongens en meisjes waren op beide tijdstippen evenredig verdeeld (T1/T2: N jongens= 328/272; N meisjes= 322/291). De meeste adolescenten rekenden zichzelf tot de Nederlandse bevolking (T1= 88.4%; T2= 89.5%). Onder de 87 adolescenten die niet reageerden waren meer jongens dan meisjes (N

jongens= 56; *N* meisjes= 31). Er werd een significant verschil gevonden met betrekking tot ouderlijke striktheid tussen de groep die uitviel en de groep die meedeed op beide tijdstippen ($t= 2.71$; $p<.01$), waarbij de adolescenten die uitvielen hoger scoorden.

Procedure

De gegevens voor het onderzoek zijn verzameld door adolescenten van drie openbare scholen uit middelgrote tot grote gemeenten in Nederland te werven. De adolescenten kregen een brief, waarmee passieve toestemming werd gevraagd aan de ouders. Deze konden de ouders terugsturen wanneer ze hun kinderen *niet* wilden laten participeren. Minder dan 1% van de adolescenten in de betrokken scholen kreeg geen toestemming mee te doen van de ouders. De adolescenten die wel deelnamen aan het onderzoek vulden verschillende vragenlijsten in tijdens reguliere schooltijden. Na een jaar werden dezelfde adolescenten opnieuw gevraagd de lijsten in te vullen. De scholen werden opnieuw bezocht en de vragenlijsten werden naar de woonadressen van de adolescenten gestuurd indien ze niet meer op school zaten of niet via school bereikt konden worden (bijvoorbeeld door ziekmelding of spijbelen). Deze vragenlijsten bevatten ook een instructiebrief en een antwoordenvelop. De adolescenten die de vragenlijsten in eerste instantie niet retour stuurden, werden thuis gebeld om te vragen of ze alsnog de vragenlijsten in wilden vullen en terug sturen.

Instrumenten

Internaliserende problemen De Youth Self-Report (YSR; Achenbach, 1991; Verhulst, van der Ende, & Koot, 1997) is gebruikt om adolescenten zelf te laten rapporteren over hun eigen probleemgedrag. De YSR bestaat uit twee bredeband schalen, namelijk externaliserend en internaliserend. De internaliserende schaal bestaat uit angstig/depressief gedrag, teruggetrokken gedrag en lichamelijke klachten. Alle items werden beoordeeld op een driepunts Likertschaal, waar 0 staat voor 'helemaal niet', 1 voor 'een beetje of soms' en 2 voor 'duidelijk of vaak'. Alfa's voor deze studie op T1/T2: .84/.87 voor angstig/depressief, .65/.68 voor teruggetrokken gedrag en .73/.76 voor somatische klachten.

Responsiviteit. De responsiviteitsschaal (8 items) van de Nijmeegse Opvoedings Vragenlijst (NOV; Gerris et al., 1993) is gebruikt en meet de mate van ontvangen warmte en steun van de ouders (vb. "Als ik met mijn moeder/vader over mijn problemen praat, dan helpt zij/hij mij echt"). De adolescenten beoordeelden hun vader en moeder op een zes punts Likertschaal die van 1 'totaal mee oneens' tot 6 'totaal mee eens' liep. Een hogere score staat

voor meer responsiviteit van de ouders. Alfa's voor moeder op T1/T2: .91 en .93. Alfa's voor vader op T1/T2: .93 en .95.

Striktheid. De Ouderlijke Striktheidsschaal ('Parental Strictness' (PS); Fuligni & Eccles, 1993) werd gebruikt om de ontvangen mate van striktheid van ouders te meten. De schaal bestaat uit vijf items voor elke ouder en bestaat uit een zespunts Likertschaal die van 1 'totaal mee oneens' tot 6 'totaal mee eens' loopt. Een voorbeeld is: 'Mijn vader/moeder wil dat ik doe wat hij/zij zegt, zelfs als ik het niet met zijn/haar argumenten eens ben.' Alfa's voor moeder op T1/T2: .33 en .24. Alfa's voor vader op T1/T2: .35 en .43.

Zelfwaardering. De zelfwaardering wordt gemeten met de Self-Perception Profile for Children (SPPC; Harter, 1986). Deze vragenlijst bestaat uit meerdere domeinen, in huidig onderzoek wordt echter alleen het domein globale zelfwaardering meegenomen. In totaal bestaat de vragenlijst uit 40 items die worden beoordeeld door steeds te kiezen uit twee stellingen die vervolgens bestaan uit twee keuzemogelijkheden, namelijk 'een beetje waar voor mij' of 'helemaal waar voor mij'. In het onderzoek wordt gebruik gemaakt van het domein 'globale zelfwaardering'. Een voorbeelditem hierbij is de keuze tussen de volgende stellingen: 'Sommige jongeren zijn vaak teleurgesteld in zichzelf' tegenover 'Andere jongeren zijn haast nooit teleurgesteld in zichzelf'. Alfa's voor globale zelfwaardering Tijdstip 1 en 2 waren .78 en .68.

Resultaten

Tabel 1. *Gemiddelden en Standaarddeviaties van de Opvoedingsgedragingen, Internaliserende Problemen van Adolescenten en Globale Zelfwaardering.*

	Jongens (n=328)		Meisjes (n=322)	
	T1 M (SD)	T2 M (SD)	T1 M (SD)	T2 M (SD)
Responsiviteit moeders	37.50 (8.87)	36.03 (8.90)	38.84 (8.62)	37.98 (9.28)
Striktheid moeders	17.91 (4.26)	17.57 (3.93)	18.17 (4.02)	18.22 (3.62)
Responsiviteit vaders	32.24 (10.35)	31.35 (10.55)	32.16 (10.25)	30.38 (11.23)
Striktheid vaders	17.34 (4.59)	16.73 (4.77)	17.62 (4.16)	17.42 (4.30)
Angstig/depressief	5.51 (4.15)	5.02 (4.07)	8.05 (6.01)	7.66 (6.24)
Teruggetrokken	2.30 (2.03)	2.30 (2.20)	3.06 (2.48)	2.90 (2.37)
Lichamelijke klachten	3.39 (2.54)	2.77 (2.49)	5.32 (3.29)	5.08 (3.25)
Zelfwaardering	16,06 (2,77)	15,54 (2,75)	14,51 (3,38)	14,31 (3,36)

In Tabel 1 zijn de gemiddelden en standaarddeviaties te vinden van internaliserende problemen van adolescenten, responsiviteit en striktheid van ouders en de zelfwaardering. Alleen lichamelijke klachten nemen significant af ($t(508) = 3.44, p < .01$). Angstig/depressief en teruggetrokken gedrag nemen niet significant af. (AD: $t(511) = 1.41, p > .05$ / TD: $t(531) = .45, p > .05$). Meisjes rapporteren meer internaliserende problemen dan jongens: op zowel angstig/depressief gedrag op T1 en T2 (T1/T2: $t(606) = -6.1, p < .01$ / $t(606) = -5.08, p < .01$) als op teruggetrokken gedrag op T1 ($t(627) = -4.1, p < .01$) als op lichamelijke klachten (T1/T2: $t(611) = -8.2, p < .01$ / $t(541) = -9.2, p < .01$) zijn de verschillen significant. Op zelfwaardering scoren beide seksen ook verschillend. Zowel op T1 ($t(568) = 5.9, p < .01$) als T2 ($t(517) = 4.5, p < .01$) is het verschil tussen jongens en meisjes significant. Jongens scoren significant hoger.

Tabel 2. *Correlatiecoëfficiënten van de Internaliserende Problemen en Globale Zelfwaardering van Adolescenten in en de Opvoedingsgedragingen van Ouders op T1 en T2 weergegeven per Sekse.*

	AD T2		TG T2		LK T2	
	Jongens	Meisjes	Jongens	Meisjes	Jongens	Meisjes
AD T1	.51**	.54**	.50**	.46**	.28**	.34**
TD T1	.39**	.37**	.60**	.54**	.26**	.23**
LK T1	.21**	.36**	.21**	.29**	.49**	.60**
RES m T1	-.15*	-.16*	-.16*	-.17**	-.09	-.09
STR m T1	.11	.04	.01	.11	.01	.08
RES v T1	-.12	-.02	-.09	-.06	-.10	-.01
STR v T1	.09	.06	-.01	.09	-.05	.15*
ZELF	-.23**	-.38**	-.20**	-.34--	-.02	-.21**

Noot. * $p < .05$. ** $p < .01$. AD = angstig/depressief; TD = teruggetrokken; LK = lichamelijke klachten. RES= responsiviteit, STR= Striktheid, ZELF= globale zelfwaardering, m= moeders, v= vaders.

In Tabel 2 zijn de Pearson-correlaties opgenomen tussen opvoedingsgedragingen en zelfwaardering op T1 en internaliserende problemen op T2. De internaliserende problemen op T1 hangen het sterkst samen met de internaliserende problemen op T2. Alleen responsiviteit van moeder op T1 hangt samen met angstig depressief en teruggetrokken gedrag van adolescenten, waarbij meer responsiviteit van moeder tot minder internaliserende problemen leidt. Striktheid van vaders leidt tot meer lichamelijke klachten bij meisjes. Zowel striktheid van moeders als responsiviteit van vaders hebben geen significante samenhang met internaliserende problemen bij adolescenten. Zelfwaardering hangt negatief samen met alle

internaliserende problemen, met uitzondering van lichamelijke klachten bij jongens. Hierbij geldt hoe hoger de zelfwaardering, hoe minder de internaliserende problemen.

Tabel 3. Resultaten van de Regressieanalyses van de Opvoedingsgedragingen van Moeders en Vaders op Internaliserende Problemen bij Adolescenten, weergegeven per Sekse.

	AD T2		TG T2		LK T2	
	Jongens	Meisjes	Jongens	Meisjes	Jongens	Meisjes
T1	β (ΔR^2)	β (ΔR^2)	β (ΔR^2)	β (ΔR^2)	β (ΔR^2)	β (ΔR^2)
1. Internaliserende Problemen	.50*** (.26***)	.58*** (.34***)	.61*** (.38***)	.51*** (.29***)	.49*** (.24***)	.57*** (.34***)
2. Hoofdeffect Opvoeding	(.05**) (0.03*)	(.02*) (.02)	(.01) (.02)			
Responsiviteit Moeder	-.20**	-.21**	-.14*	-.12	-.07	-.13
Responsiviteit Vader	-.06	.11	-.02	.03	-.02	.06
Striktheid Moeder	.10	-.03	-.02	.08	.06	.01
Striktheid Vader	.04	.08	.07	.07	-.04	.08

Noot. * $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$. AD = angstig/depressief; TD = teruggetrokken; LK = lichamelijke klachten.

Om te kijken of er een relatie is tussen opvoedingsgedragingen van ouders en internaliserende problemen bij adolescenten zijn regressieanalyses uitgevoerd, afzonderlijk voor de drie domeinen van internaliserende problemen en apart voor jongens en meisjes. In stap een is gekeken of internaliserende problemen op T1 de internaliserende problemen op T2 voorspellen. In stap twee zijn de onafhankelijke opvoedingsvariabelen toegevoegd. Zowel responsiviteit als striktheid is voor beide ouders op T1 in één analyse meegenomen. In Tabel 3 staan de resultaten van de regressieanalyses. Gevonden is dat aanwezig internaliserend probleemgedrag op T1 een belangrijke voorspeller is van dezelfde problemen op T2. De verklaarde varianties variëren van 24% tot 38% bij jongens, met de hoogst verklaarde variantie voor teruggetrokken gedrag. Bij meisjes variëren de verklaarde varianties van 29% tot 34%, welke het hoogst is voor zowel angstig/depressief gedrag en lichamelijke klachten. Bekijken we het hoofdeffect van opvoeding, dan heeft angstig/depressief gedrag van jongens en meisjes en teruggetrokken gedrag van jongens een significante verklaarde variantie. Responsiviteit van moeder blijkt, overeenkomstig de correlaties, een beschermende werking te hebben voor angstig/depressief gedrag van adolescenten. Voor jongens is de verklaarde variantie 20% en voor meisjes is deze 21%. Dit geldt ook voor teruggetrokken gedrag van jongens (verklaarde variantie 14%), maar niet van meisjes. Verder wordt duidelijk dat

responsiviteit van vader en striktheid van beide ouders géén voorspellers zijn van internaliserende problemen bij adolescenten. Opvoedingsgedragingen van vader lijken dus geen voorspeller van internaliserende problemen bij adolescenten.

Om de vraag te onderzoeken of zelfwaardering invloed heeft op de relatie tussen opvoedingsgedragingen tussen ouders en internaliserende problemen van adolescenten zijn wederom regressieanalyses uitgevoerd voor de internaliserende problemen afzonderlijk en jongens en meisjes apart. Stappen een en twee gelijk aan voorgaande regressieanalyse, in stap drie is zelfwaardering meegenomen in de analyse. In Tabel 4 staan de resultaten. Wederom zijn de aanwezige internaliserende problemen op T1 zijn de beste voorspellers van internaliserende problemen op T2. Voor jongens varieerde de verklaarde variantie van 24% tot 38%, met de hoogst verklaarde variantie opnieuw voor teruggetrokken gedrag. Bij meisjes varieerde de verklaarde variantie van 27% tot 35%, met de hoogst verklaarde variantie nog steeds voor lichamelijke klachten. Als we kijken naar het hoofdeffect van opvoeding, is de verklaarde variantie met toevoeging van zelfwaardering alleen nog significant voor angstig/depressief gedrag bij jongens. Responsiviteit van moeders blijft een beschermende werking hebben op teruggetrokken gedrag bij meisjes en angstig/depressief gedrag bij adolescenten in het algemeen. Opvoedingsgedragingen van vaders blijken wederom geen voorspellers te zijn van internaliserende problemen. Dit geldt ook voor striktheid van moeders. In tegenstelling tot de correlaties uit Tabel 2 heeft zelfwaardering geen significante effecten.

Tabel 4. Resultaten van de Regressieanalyses van de Opvoedingsgedragingen van Moeders en Vaders en Zelfwaardering van de Adolescent op Internaliserende Problemen bij Adolescenten, weergegeven per Sekse.

	AD T2		TG T2		LK T2	
	Jongens β (ΔR^2)	Meisjes β (ΔR^2)	Jongens β (ΔR^2)	Meisjes β (ΔR^2)	Jongens β (ΔR^2)	Meisjes β (ΔR^2)
1. Internaliserende Problemen	.52*** (.28***)	.51*** (.32***)	.62*** (.38***)	.47*** (.27***)	.49*** (.24***)	.58*** (.35***)
2. Hoofdeffect Opvoeding						
Responsiviteit Moeder	-.21**	-.17*	-.14*	-.11	-.07	-.14
Responsiviteit Vader	-.08	.10	-.03	.02	-.03	.05
Striktheid Moeder	.09	-.02	.01	.07	.05	.03
Striktheid Vader	.04	.06	.05	.06	-.04	.06
3. Zelfwaardering	.03	-.13	.03	-.07	.06	-.02

Noot. * $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$. AD = angstig/depressief; TD = teruggetrokken; LK = lichamelijke klachten.

Om te onderzoeken of globale zelfwaardering een mediatie-effect heeft, zijn er twee regressieanalyses uitgevoerd. Vervolgens is door middel van de Sobeltest gekeken of er inderdaad sprake is van een mediatie-effect. Hiervoor zijn de volgende regressieanalyses uitgevoerd: Als eerste een regressieanalyse tussen de onafhankelijke variabele (responsiviteit en striktheid van beide ouders op T1) en de mediator (globale zelfwaardering van de adolescent op T1). En als tweede stap een regressieanalyse tussen de mediator (globale zelfwaardering van de adolescent op T1) en de afhankelijke variabele (internaliserende problemen op T2).

Door middel van de Sobeltest worden Z-scores berekend, om significante mediatie-effecten vast te stellen. In Tabel 5 zijn de Z-scores terug te vinden. Hierin is te zien dat globale zelfwaardering medieert in de relatie tussen responsiviteit van de moeder en internaliserende problemen bij meisjes. Dit is het geval bij alle domeinen van internaliserende problemen. Bij jongens medieert zelfwaardering tussen responsiviteit van de moeder en angstig/depressief gedrag. Ook medieert zelfwaardering bij responsiviteit van de vader en angstig/depressief gedrag bij jongens. Bij de overige relaties medieert globale zelfwaardering niet.

Tabel 5. Resultaten van de Sobeltest voor Mediatie

	Z-score Jongens	Z-score Meisjes
	Angstig/depressief	
Responsiviteit moeder	-2.01*	-2.70**
Responsiviteit vader	-2.01*	-1.30
Striktheid moeder	.59	-.29
Striktheid vader	-.40	1.90
	Teruggetrokken	
Responsiviteit moeder	-1.92	2.66**
Responsiviteit vader	-1.92	-1.30
Striktheid moeder	.59	-.29
Striktheid vader	-.40	1.89
	Lichamelijke klachten	
Responsiviteit moeder	-.33	-2.18*
Responsiviteit vader	-.33	1.23
Striktheid moeder	.29	-.28
Striktheid vader	-.26	1.69

Noot. * $p < .05$. ** $p < .01$.

Opvallend is de positieve relatie bij terugtrokken gedrag bij meisjes en responsiviteit van moeder, waarbij meer responsiviteit en een hogere zelfwaardering leidt tot meer teruggetrokken gedrag bij meisjes. Verder blijkt er zoals verwacht een negatief verband te zijn tussen responsiviteit van moeders en angstig/depressief gedrag en lichamelijke klachten bij meisjes: meer responsiviteit van moeder en een hogere globale zelfwaardering leidt tot minder internaliserende problemen bij meisjes. Ook bij jongens wordt een negatief verband gevonden tussen responsiviteit van zowel moeders als vaders en angstig/depressief gedrag. Dat houdt in dat een hoge mate van responsiviteit van de ouder en een hogere globale zelfwaardering voor minder angstig/depressief gedrag zorgt bij jongens, en dus een beschermende werking heeft. Striktheid blijkt ook hier in samen met globale zelfwaardering geen voorspeller te zijn van internaliserende problemen bij adolescenten.

Discussie

Met dit onderzoek is geprobeerd aan te tonen dat opvoedingsgedragingen van vader en moeder invloed hebben op internaliserende problemen van adolescenten (Ary, Duncan, Biglan, Metzler, Noell, & Smolkowski, 1999). Ook werd onderzocht of zelfwaardering een rol speelde binnen deze relatie. Alleen moeders bleken invloed te hebben op de verschillende domeinen van internaliserende problemen. Dat kan onder andere komen doordat moeders meer tijd doorbrengen met hun kinderen en zich meer bewust zijn van de internaliserende problemen van de adolescenten, waar ze hun opvoedingsgedragingen op afstemmen (Treutler & Epkins, 2003). Vaders brengen daarentegen meer tijd met hun kinderen door in de vorm van instrumentele activiteiten zoals vrijetijdsbesteding of sport (Laible & Carlo, 2004; Holmbeck et al., 1998; Youniss & Smollar, 1985).

In navolging van eerder onderzoek (Reitz et al., 2006) werd verondersteld dat de opvoedingsgedragingen responsiviteit en striktheid invloed zouden hebben op internaliserende problemen van adolescenten. Het blijkt inderdaad dat responsiviteit invloed heeft op de verschillende domeinen van internaliserende problemen. Responsiviteit van moeders heeft een beschermende werking op angstig/depressief van jongens en meisjes en teruggetrokken gedrag van jongens. Dit komt overeen met de hypothese dat responsiviteit voor minder internaliserende problemen zorgt (Laible, & Carlo, 2004), hoewel deze verbanden alleen bij moeders werden gevonden. Een verklaring voor het feit dat responsiviteit van moeders beschermend werkt op teruggetrokken gedrag van jongens, maar niet van meisjes, is dat meisjes door hun interpersoonlijke kwetsbaarheid sneller internaliserende

problemen ontwikkelen (Leadbeater et al., 1999), of doordat ze minder goede copingvaardigheden hebben dan jongens om met stressvolle gebeurtenissen om te gaan die kenmerkend zijn voor de adolescentie (Petersen, Sarigiani, & Kennedy, 1991; Nolen-Hoeksema, 1987). Dit kan ervoor zorgen dat responsiviteit van moeder ontoereikend is voor de vermindering van internaliserende problemen bij meisjes, waardoor het teruggetrokken gedrag bij hen in stand wordt gehouden (Scaramella et al., 1999). Tevens is dit ook direct een verklaring voor het verwachte resultaat dat meisjes in het algemeen een hogere mate van internaliserend probleemgedrag lieten zien in vergelijking met jongens (Angold & Rutter, 1992; Gore et al., 1993; Leadbeater et al., 1995). Verbanden waren over het algemeen sterker bij moeders, wat overeenkomt met de hypothese dat moeders nog altijd een groter aandeel hebben in de opvoeding en verzorging van kinderen dan vaders (Duhig, et al., 2000), dit gold echter alleen voor responsiviteit: het verband met striktheid werd niet gevonden bij moeders. Dit kan komen doordat adolescenten specifieke relaties hebben met vaders en moeders, waardoor opvoedingsgedragingen ook een andere uitwerking kunnen hebben (Larson & Richards, 1994; Youniss & Smollar, 1985). Bovendien kan de adolescent de opvoedingsgedragingen van ouders verschillend interpreteren, wat van invloed is op het effect ervan (Neiderhiser et al., 1998; Deater-Deckard et al., 1996; Herz & Gullone, 1999).

In de Pearson-correlaties leek striktheid van vaders nog een voorspeller te zijn van lichamelijke klachten bij meisjes, maar na het uitvoeren van de regressieanalyses bleek dat striktheid van zowel vaders als moeders geen voorspellers waren van internaliserende problemen bij adolescenten. Dit kan onder andere te maken hebben met de onbetrouwbaarheid van de ouderlijke striktheidschaal (Alfa's voor moeder T1 en T2: .33 en .24.; Alfa's voor vader T1 en T2: .35 en .43), waardoor resultaten met betrekking tot de ouderlijke striktheid minder betrouwbaar zijn. Voor vaders werd bovendien verwacht dat de relatie tussen striktheid en internaliserende problemen het sterkst zou zijn met hun dochters. Dat dit niet werd gevonden zou kunnen komen doordat vaders bijvoorbeeld genoeg compenserende en beschermende opvoedingsgedragingen laten zien die de negatieve invloed van striktheid kunnen verminderen of wegnemen (Scaramella et al., 1999) die niet meegenomen zijn in het huidige onderzoek, zoals bijvoorbeeld gedragscontrole of stimuleren van autonomie.

Ook het mediërende effect van globale zelfwaardering is onderzocht. Het bleek dat globale zelfwaardering inderdaad een mediërende werking had in de relatie tussen responsiviteit van moeders en internaliserende problemen van meisjes. De responsiviteit van

moeder en een hogere mate van zelfwaardering had een beschermende werking op angstig/depressief gedrag en lichamelijke klachten bij meisjes. Ook bij jongens bleek de responsiviteit van zowel vader als moeder samen met een hogere globale zelfwaardering een beschermende werking te hebben op angstig/depressief gedrag. Op de overige relaties had globale zelfwaardering geen mediërend effect. Opvallend genoeg bleek responsiviteit van moeders en een hogere mate van zelfwaardering bij meisjes echter tot méér teruggetrokken gedrag te leiden, terwijl verwacht werd dat responsiviteit een beschermende werking zou hebben. Het was al bekend dat meisjes met een reeds hoge mate van internaliserende problemen op het eerste tijdstip hun moeders als overbetrokken of overbezorgd kunnen ervaren, waarop de meisjes kunnen reageren met verder terugtrekken (Reitz et al., 2006; Rushkin et al., 1998). Een mogelijke verklaring is dat opvoedingsgedragingen van ouders in het verleden invloed hebben op de zelfwaardering die de copingsvaardigheden van adolescenten hebben beïnvloedt om om te gaan met het reguleren van verschillende stressoren in de adolescentie, zoals biologische en seksuele veranderingen, schoolveranderingen, etc. (Scaramella et al., 1999; Petersen et al., 1991). Daarnaast gaven Petersen en collega's (1991) al aan dat steun die ouders geven aan meisjes slechts beschermend werkt voor de ouder-adolescent relatie, en niet gegeneraliseerd wordt naar andere gebieden, waardoor op andere terreinen het teruggetrokken gedrag kan blijven bestaan. Het feit dat er meer mediërende verbanden werden gevonden voor meisjes dan voor jongens zou kunnen komen doordat meisjes in de adolescentie meer moeite hebben met het behouden van een goed zelfbeeld dan jongens, wat de kans op emotionele problemen versterkt (Jessor et al., 1995).

Sterke punten en limitaties

Dit onderzoek kenmerkt zich door enkele sterke punten. Het huidige onderzoek is longitudinaal, waardoor het mogelijk is om causale uitspraken te doen. Bovendien is bij het meten van zowel opvoeding en internaliserende problemen onderscheid gemaakt in meerdere domeinen. Dit wordt aangeraden door Galambos (2003) om de unieke invloeden te kunnen meten. Door onderscheid te maken in verschillende domeinen bij internaliserende problemen en verschillende opvoedingsgedragingen is het mogelijk nauwkeuriger resultaten te krijgen en meer gefundeerde conclusies te trekken. Het belang hiervan wordt nog verder onderschreven door de huidige bevindingen: die zijn nagenoeg allemaal domeinspecifiek. In dit onderzoek is ervoor gekozen de opvoeding te specificeren in twee aparte variabelen, wat een vollediger beschrijving geeft van de invloed van opvoeding.

Ondanks de vele manieren waarop dit onderzoek zich in positieve zin onderscheidt van de meeste studies naar opvoedingsgedragingen en internaliserende problemen, zijn er enkele beperkingen. Ten eerste is de informatie over de opvoeding verkregen via zelfrapportage van de adolescent. Deze variabele geeft daardoor slechts de beleving van de adolescent weer, waardoor de informatie mogelijk vertekend is. Om een genuanceerder beeld te vormen van de werkelijke opvoedingsrelatie is het een aanbeveling in toekomstig onderzoek ook de beleving van de ouders te betrekken in de analyses. Echter, informatieverzameling over internaliserende problemen bij adolescenten via zelfrapportages wordt in eerder onderzoek gezien als de beste en meest betrouwbare manier van informatieverzameling, omdat adolescenten het meest betrouwbaar kunnen rapporteren over hun internaliserende problemen (Neiderhiser et al., 1998). Ten tweede rest de vraag in hoeverre de resultaten uit dit onderzoek generaliseerbaar zijn. Hoewel de algemene steekproefgrootte aanzienlijk was, is het percentage uitgevallen deelnemers vrij hoog (13,4%). Daarbij is er een significant verschil gevonden tussen de groep uitvallers en de groep deelnemers, waarbij de uitvallers hoger scoorden op ouderlijke striktheid ($t= 2.71$; $p<.01$). Dit kan ervoor hebben gezorgd dat de deelnemers een selectievere groep vormden met een lagere mate van ouderlijke striktheid, wat generalisatie moeilijk maakt. Tenslotte is de Ouderlijke Striktheidsschaal onbetrouwbaar, wat de resultaten over ouderlijke striktheid niet betrouwbaar maakt en een mogelijke verklaring biedt waarom er hierover geen verbanden zijn gevonden.

Conclusies

Concluderend kan worden gesteld dat responsiviteit van de ouders inderdaad invloed heeft op internaliserend probleemgedrag bij adolescenten. Voor striktheid zijn geen significante verbanden geworden: het blijkt geen voorspeller van internaliserende problemen. Bijna alle gevonden verbanden zijn seksespecifiek, met iets meer verbanden voor jongens. Responsiviteit van moeders blijkt de belangrijkste voorspellende opvoedingsgedraging voor minder internaliserend probleemgedrag. Voor vaders werden in principe geen significante verbanden gevonden. Zelfwaardering medieert de relatie tussen opvoeding en probleemgedrag: responsiviteit van moeders werkt beschermend voor angstig/depressief gedrag en lichamelijke klachten van meisjes, maar blijkt teruggetrokken gedrag van meisjes juist te versterken. Responsiviteit van zowel vader en moeder en een hoge globale zelfwaardering werkt beschermend voor angstig/depressief gedrag van jongens. Hieruit kan worden afgeleid dat door opvoedingsgedragingen van ouders te veranderen het

probleemgedrag bij adolescenten kan worden beïnvloed. Gezien het belang van een gezonde ontwikkeling waarbij het psychologische welzijn van de adolescent essentieel is (Ruchkin et al., 1998), is het belangrijk dat de opvoedingsgedragingen van de ouders als causale factoren worden onderscheiden zodat eventuele interventies zich hierop kunnen richten. Daar er nog maar weinig longitudinale onderzoeken zijn uitgevoerd waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen verschillende domeinen van internaliserende problemen en zelfwaardering als mediator, kan dit onderzoek worden beschouwd als een belangrijke aanvulling op de literatuur over de relatie tussen opvoeding en probleemgedrag bij adolescenten.

Samenvatting

In dit onderzoek zijn de longitudinale effecten van de opvoedingsgedragingen responsiviteit en striktheid op internaliserende problemen van 563 adolescenten (gemiddelde leeftijd 13 jaar) van openbare middelbare scholen onderzocht, die werden gevraagd vragenlijsten in te vullen. Binnen de internaliserende problemen werden drie domeinen onderscheiden: angstig/depressief gedrag, teruggetrokken gedrag en lichamelijke klachten. Daarnaast werd de mediërende invloed van zelfwaardering van adolescent in de relatie tussen opvoedingsgedragingen en internaliserend probleemgedrag onderzocht. De invloed van opvoedingsgedragingen op internaliserende problemen blijkt bijna allemaal seksespecifiek te zijn. Meisjes hebben een hogere mate van internaliserende problemen in vergelijking met jongens. De meeste verbanden zijn gevonden bij moeders, opvoedingsgedragingen van vaders blijken geen voorspellers van internaliserende problemen. Responsiviteit van moeders heeft een beschermende werking voor verschillende internaliserende problemen, striktheid blijkt echter geen voorspeller hiervan te zijn. Dit onderzoek laat tevens zien dat de relatie van responsiviteit op internaliserende problemen bij meisjes wordt beïnvloed door globale zelfwaardering als mediator. Meer responsiviteit van moeder in combinatie met een hogere globale zelfwaardering leidt tot minder internaliserende problemen bij meisjes. In tegenstelling tot teruggetrokken gedrag, waarbij meer responsiviteit in combinatie met een hogere zelfwaardering juist leidt tot meer teruggetrokken gedrag bij meisjes. Ook bij jongens wordt een verband gevonden tussen responsiviteit van beide ouders en angstig/depressief gedrag, waarbij meer responsiviteit van de ouder en een hogere globale zelfwaardering zorgt voor minder angstig/depressief gedrag. Verder demonstreert de domeinspecificiteit van de bevindingen het belang van het apart bekijken van angstig/depressief gedrag, teruggetrokken gedrag en lichamelijke klachten in plaats van deze samen te nemen in één globaal construct van internaliserende problemen. Aangezien is aangetoond dat opvoedingsgedragingen een beschermende werking kunnen hebben voor de ontwikkeling van internaliserende problemen bij de adolescent, is de identificatie van responsiviteit en striktheid van ouders als causale factor van mogelijk cruciaal belang voor het ontwerpen van toekomstige interventies op het gebied van de preventie en behandeling van probleemgedrag.

Literatuurlijst

- Albrecht, A. K., & Galambos, N. L. (2007). Adolescents' internalizing and aggressive behaviors and perceptions of parents' psychological control: A panel study examining direction of effects. *Journal of Youth and Adolescence*, *36*, 673–684.
- Alloy, L. B., Abramson, L. Y., Murray, L. A., Whitehouse, W. G., & Hogan, M. E. (1997). Self-referent information-processing in individuals at high and low cognitive risk for depression. *Cognition and Emotion*, *11*, 539-568.
- Angold, A., & Rutter, M. (1992). The effects of age and pubertal status on depression in a large clinical sample. *Developmental and Psychopathology*, *4*, 5-28.
- Ary, D. V., Duncan, T. E., Biglan, A., Metzler, C. W., Noell, J. W., & Smolkowski, K. (1999). Development of adolescent problem behavior. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *2*, 141-150.
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development*, *67*, 3296–3319.
- Barber, B. K., & Olsen, J. A. (1997). Socialization in context: Connection, regulation, and autonomy in the family, school and neighborhood, and with peers. *Journal of Adolescent Research*, *12*, 298-315.
- Baumrind, D. (1991a). Parenting styles and adolescent development. In R. M. Lerner, A. C. Petersen, & J. Brooks-Gunn (Eds.), *Encyclopedia of adolescence*, *2*, 746–758. New York: Garland.
- Baumrind, D. (1968). Authoritarian vs. authoritative parental control. *Adolescence*, *3*, 255-272.
- Beyers, W., & Goossens, L. (1999). Emotional autonomy, psychosocial adjustment and parenting: Interactions, moderating and mediating effect. *Journal of Adolescence*, *22*, 753-769.
- Birditt, K.S., Miller, L.M., Fingerman, K.L., & Lefkowitz, E.S. (2009) Tensions in the parent and adult child relationships: Links to solidarity and ambivalence. *Psychology and Aging*, *24*, 287-295.
- Bögels, S. M., & van Melick, M. (2004). The relationship between child-report, parent self-report, and parent report of perceived parental rearing behaviors and anxiety in children and parents. *Personality and Individual Differences*, *37*, 1583-1596.
- Conrade, G., & Ho, R. (2001). Differential parenting styles for fathers and mothers: Differential treatment for sons and daughters. *Australian Journal of Psychology*, *53*,

29-35.

- Chorpita, F. F., & Barlow, D. H. (1998). The development of anxiety: The role of control in the early environment. *Psychological Bulletin*, *124*, 3-21.
- Cicchetti, D., & Toth, S.L. (1998). The development of depression in childhood and adolescent. *American Psychologist*, *53*, 221-241.
- Coopersmith, S. (1967). *The antecedents of self-esteem*. San Francisco: W. H. Freeman.
- Coopersmith, S. (1981). *Coopersmith Self-Esteem Inventory (school form)*. San Diego, CA: Consulting Psychology Press.
- Deater-Deckard, K. (2001). Annotation: Recent research examining the role of peer relationships in the development of psychopathology. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, *42*, 565–579.
- Deater-Deckard, K., Dodge, K. A., Bates, J. E., & Pettit, G. S. (1996). Physical discipline among African American and European American mothers: Links to children's externalizing behaviors. *Developmental Psychology*, *32*, 1065-1072.
- Dekovic, M. (1999). Risk and protective factors in the development of problem behavior during adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, *28*, 667-685.
- Duhig, A. M., Renk, K., Epstein, M. K., & Phares, V. (2000). Interparental agreement on internalizing, externalizing and Total behavior problems: A meta-analysis. *Clinical Psychology: Science and Practice*, *7*, 435-453.
- Frosch, C. A., & Mangelsdorf, S. C. (2001). Marital behavior, parenting behavior, and multiple reports of preschoolers' behavior problems: Mediation or moderation? *Developmental Psychology*, *37*, 502–519.
- Fuligni, A., & Eccles, J. S. (1993). Perceived parent–child relationships and early adolescents' orientation towards peers. *Developmental Psychology*, *29*, 622–632.
- Galambos, N. L. (2004). *Gender and gender role development in adolescence*. In R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds.), *Handbook of adolescent psychology* (2nd ed., pp. 233–262). Hoboken, NJ: Wiley.
- Galambos, N. L., Leadbeater, B. J., & Barker, E. T. (2004). Gender differences in and risk factors for depression in adolescence: A 4-year longitudinal study. *International Journal of Behavioral Development*, *28*, 16–25.
- Galambos, N. L., Barker, E. T., & Almeida, D. M. (2003). Parents do matter: Trajectories of change in externalizing and internalizing problems in early adolescence. *Child Development*, *74*, 578-594.

- Garber, J., Robinson, N. S., & Valentiner, D. (1997). The relation between parenting and adolescent depression: Self-worth as a mediator. *Journal of Adolescent Research, 12*, 12-33.
- Ge, X., Best, K. M., Conger, R. D., & Simons, R. L. (1996). Parenting behaviors and the occurrence and co-occurrence of adolescent depressive symptoms and conduct problems. *Developmental Psychology, 32*, 717-731.
- Ge, X., Conger, R. D., Cadoret, R. J., Neiderhiser, J. M., Yates, W., Troughton, E., & Stewart, M. A. (1996). The developmental interface between nature and nurture: A mutual influence model of child antisocial behavior and parent behaviors. *Developmental Psychology, 32*, 574-589.
- Gecas, V., & Schwalbe, M. L. (1986). Parental behaviour and adolescent self-esteem. *Journal of Marriage and the Family, 48*, 37-46.
- Gerris, J. R. M., Boxtel, D. A. A. M., Vermulst, A. A., Janssens, J. M. A. M., Zuthpen, R. A. H. van, & Felling, A. J. A. (1993). *Parenting in Dutch families. Nijmegen, The Netherlands: University of Nijmegen, Institute of Family Studies.*
- Gore, S., Aseltine, R. H., Jr., & Colten, M. E. (1993). Gender, social-relational involvement, and depression. *Journal of Research on Adolescence 3*, 101-125.
- Graber, J. A. (2004). *Internalizing problems during adolescence.* In R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds.), *Handbook of adolescent psychology* (2nd ed., pp. 587-626). Hoboken, NJ: Wiley.
- Graybill, D. (1978). Relationship of maternal child-rearing behaviors to children's self-esteem. *Journal of Psychology, 100*, 45-47.
- Harold, G. T., Fincham, E. D., Osborn, L. N., & Conger, R. D. (1997). Mom and dad are at it again: Adolescent perceptions of marital conflict and adolescent psychological distress. *Developmental Psychology, 33*, 333-350.
- Harter, S. (1986). Processes underlying the construction, maintenance and enhancement of self-concept in children. In J. Suls & A. Greenwald (Eds.) *Psychological Perspective on the Self: Vol. 3.* Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates Inc.
- Herman, M. R., Dornbusch, S. M., Herron, M. C., & Herting, J. R. (1997). The influence of family regulation, connection and psychological autonomy on six measures of adolescent functioning. *Journal of Adolescent Research, 12*, 34-67.
- Herz, L., & Gullone, E. (1999). The Relationship between Self-Esteem and Parenting Style: A

- Cross-Cultural Comparison of Australian and Vietnamese Australian Adolescents. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 30, 742-761.
- Holmbeck, G., Paikoff, R., & Brooks-Gunn, J. (1995). Parenting Adolescents. In M. Bornstein (Ed.), *Handbook of Parenting: Children and Parenting* (Vol. 1, pp. 91-118). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Jessor, R., Van Den Bos, J., Verderryn, J., Costa, F., & Turbin, M. S. (1995). Protective in adolescent problem behavior: Moderator effects en developmental change. *Developmental Psychology*, 31, 923-933.
- Johnson, R. A., Su, S. S., Gerstein, D. R., Shin, H., & Hoffmann, J. P. (1995). Parental influences on deviant behavior in early adolescence: A logistic response analysis of age and gender-differentiated effects. *Journal of Quantitative Criminology*, 11, 167-193.
- Karevold, E., Roysamb, E., Ystrom, E., & Mathiesen, K.S. (2009). Predictors and pathways from infancy to symptoms of anxiety and depression in early adolescence. *Developmental Psychology*, 45, 1051-1060.
- Kurdek, L. A., & Fine, M. A. (1999). Family Acceptance and Family Control as Predictors of Adjustment in Young Adolescents: Linear, Curvilinear, or Interactive Effects? *Child Development*, 65, 1137-1146.
- Laible, D.J., & Carlo, G. (2004). The differential relationships of maternal and paternal support and control of adolescent social competence, self-worth, and sympathy. *Journal of Adolescent Research*, 19, 750-759.
- Laible, D., Carlo, G., & Rafaelli, M. (2000). The differential impact of parent and peer attachment on adolescent adjustment. *Journal of Youth and Adolescence*, 29, 45-49
- Larson, R., & Richards, M. (1994). *Divergent worlds: The emotional lives of mothers, fathers, and adolescents*. New York: Basic Books.
- Leadbeater, B. J., Kupermine, G. P., Blatt, S. J., & Hertzog, C. (1999). A multivariate model of gender differences in adolescents' internalizing and externalizing problems. *Development Psychology*, 35, 1268-1282.
- Leadbeater, B. J., Blatt, S. J., & Quinlan, D. M. (1995). Gender-linked vulnerabilities to depressive symptoms, stress and problem behaviors in adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 5, 1-29.
- Van Leeuwen, K., Mervielde, I., Braet, C., & Bosmans, G. (2004). Child personality and parental behavior as moderators of problem behavior: Variable- and person-centered approaches. *Developmental Psychology*, 40, 1028-1046.

- Lerner, R. M. (2004). Diversity in individual-context relations as the basis for positive development across the life span: A developmental systems perspective for theory, research, and application. *Research in Human Development, 1*, 327–346.
- Liu, Y. (2003). The mediators between parenting and adolescent depressive symptoms: Dysfunctional attitudes and self-worth. *International Journal of Psychology, 38*, 91-100.
- Maccoby, E., & Martin, (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. In E. Hetherington (Ed.), *Mussen Manual of Child Psychology, 4*, 1- 102
- McKinney, C., Donnelly, R., & Renk, K. (2008). Perceived parenting, positive and negative perceptions of parents, and late adolescent emotional adjustment. *Child and Adolescent Mental Health, 13*, 66-73.
- Muris, P., Schmidt, H., Lambrichs, R., & Meesters, C. (2001). Protective and vulnerability factors of depression in normal adolescents. *Behaviour Research and Therapy, 39*, 555–565.
- Neiderhiser, J. M., Hetherington, E. M., Pike, A., & Reiss, D. (1998). Adolescent perceptions as mediators of parenting: Genetic and environmental contributions. *Developmental Psychology, 34*, 1459-1469.
- Nolen-Hoeksema, S. (1987). Sex differences in unipolar depression: Evidence and theory. *Psychological Bulletin, 101*, 259-282.
- O'Connor, T. G. (2002). Annotation: The 'effects' of parenting reconsidered: findings, challenges, and applications. *Journal of Child Psychology and Psychiatry 43*, 555–572.
- O'Connor, B. P., & Dvorak, T. (2001). Conditional associations between parental behavior and adolescent problems: A search for personality– environment interactions. *Journal of Research in Personality, 35*, 1–26.
- Patterson, G. R., Reid, J., & Dishion, T. J. (1992). *Antisocial Boys*. Eugene, OR: Castilia.
- Petersen, A. C., Sarigiani, P. A., & Kennedy, R. E. (1991). Adolescent depression: Why more girls? *Journal of youth and adolescence, 20*, 247-271.
- Pettit, G. S., Laird, R. D., Dodge, K. A., Bates, J. E., & Criss, M. M. (2001). Antecedents and behavior-problem outcomes of parental monitoring and psychological control in early adolescence. *Child Development, 72*, 583–598.
- Reitz, E., Deković, M., & Meijer, A. M. (2006). Relations between parenting and externalizing and internalizing problem behaviour in early adolescence: Child

- behaviour as moderator and predictor. *Journal of Adolescence*, 29, 419-436.
- Rogers, K. N., Buchanan, C. M., & Winchell, M. E. (2003). Psychological control during early adolescence: Links to adjustment in differing parent/adolescent dyads. *Journal of Early Adolescence*, 23, 349–383.
- Ruchkin, V. V., Eisemann, M., & Hägglöf, B. (1998). Parental rearing and problem behaviours in male delinquent adolescents versus controls in northern Russia. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 33, 477-482.
- Rueter, M. A., & Conger, R. D. (1998). Reciprocal influences between parenting and adolescent problem-solving behavior. *Developmental Psychology*, 34, 1470–1482.
- Rutter, M. (1981). Stress, coping and development: Some issues and some questions. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 22, 323-356.
- Scaramella, L. V., Conger, R. D., & Simons, R. L. (1999). Parental protective influences and gender-specific increases in adolescent internalizing and externalizing problems. *Journal of Research on Adolescence*, 9, 111-141.
- Seiffge-Krenke, I., & Kollmar, F. (1998). Discrepancies between Mothers' and Fathers' Perceptions of Sons' and Daughters' Problem Behaviour: A Longitudinal Analysis of Parent-Adolescent Agreement on Internalizing and Externalizing Problem Behaviour. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 39, 687-697.
- Steinberg, L. (1988). Reciprocal relation between parent–child distance and pubertal maturation. *Developmental Psychology*, 24, 122–128.
- Steinberg, L. (1989). *Pubertal maturation and parent–adolescent distance: an evolutionary perspective*. In [Advances in Adolescent Development: an annual book series, Vol. 1] *Biology of Adolescent Behavior and Development*, Adams, G. R., Montemayor, R. and Gullotta, T. P. (Eds). Newbury Park, CA: Sage Publications, pp. 71–97.
- Steinberg, L. (1990). Interdependence in the family: Autonomy, conflict, and harmony in the parent-adolescent relationship. In S. S. Feldman & G. R. Elliot (Eds.), *At the threshold: The developing adolescent* (pp. 255-276). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Suldo, S. M., & Huebner, E. S. (2004). The role of life satisfaction in the relationship between authoritative parenting dimensions and adolescent problem behavior. *Social Indicators Research*, 66, 165-195.
- Treutler, C. M., & Epkins, C. C. (2003). Are discrepancies among child, mother and father reports on children's behavior related to parents' psychological symptoms and aspects

- of parent-child relationships? *Journal of Abnormal Child Psychology*, 31, 13-27.
- Verhulst, F.C., Ende, J. van der, Koot, H.M. (1997). *Handleiding voor de Youth Self-Report*. Rotterdam: Afdeling kinder- en jeugdpsychiatrie, Sophia kindziekenhuis/Academisch ziekenhuis Rotterdam/ Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Wicks-Nelson, R., & Israel, A.C. (2006). *Behavior disorders of childhood*. Pearson education international, New-Jersey.
- Youniss, J., & Smollar, J. (1985). *Adolescent relations with mothers, fathers, and friends*. Chicago: University of Chicago Press.